

Горан Н. ЗЕЉИЋ*
Универзитет у Београду
Учитељски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 29. 09. 2018.
Прихваћен: 14. 02. 2019.

МОРФОНОЛОШКА АЛТЕРНАЦИЈА *Ф:ФЉ* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет истраживања јесте морфонолошка алтернација *ф:фљ* у српском језику. Алтернација *ф:фљ* је и морфолошки (нпр. *потрефити* – *потрефљен*) и творбено условљена алтернација (нпр. *уишафити* – *уишафљивати*; *Крф* – *Крфљанин*) и представља резултат додира палаталног сонанта *ј* са уснено-зубним (лабиоденталним) консонантом *ф*. Реч је о консонантској групи добијеној епентезом, како настају и групе *бљ*, *пљ*, *мљ*, *вљ*. Наведене четири консонантске групе се, традиционално, истичу у описним граматикама српског (српскохрватског) језика (нпр. Стевановићевој). Имајући то у виду, као циљ рада постављено је испитивање заступљености ове алтернације у нормативним приручницима српског (српскохрватског) језика (граматичким, правописним и лексикографским). Укључивање речничке грађе треба да покаже број речи у којима је дата алтернација спроведена или у којој би се она могла јавити (нпр. именица *ишаф* као творбена основа). Анализом примера са датом алтернацијом биће установљено и у којим се све морфолошким и творбеним случајевима она јавља. Анализом су такође обухваћени и примери из праксе, ексерципирани из новинских текстова и књижевних дела.

Кључне речи: фонетика, алтернација, јотовање, правопис.

1. Увод

1. У оквиру алтернација условљених додиром предњонепчаног (палаталног) сонанта *ј* и непечаних и задњонепчаних (веларних) консонаната (Даничић 1863: 47; Новаковић 1902: 50; Стевановић 1986: 133; Станојчић/Поповић 2008: 50; Пипер/Клајн 2010: 36), које се у уџбеничкој граматичкој литератури обрађују у оквиру гласовне промене под називом *јотовање* јављају се и специфичне алтернације у којима лабијални консонанти остају неизмењени, а алтернирају сонанти *ј* и *љ*.

* goran.zeljic@uf.bg.ac.rs

2. Традиционално, овај тип алтернације везује се за додир уснених (лабијалних) консонаната и сонаната *б*, *п*, *м* и *в* са предњонепчаним (палаталним) сонантом *ј*, а као резултат овог додира јављају се групе *бљ*, *пљ*, *мљ* и *вљ*. Добијање ових група објашњава се епентезом, тј. уметањем сонанта *л* између усног (лабијалног) консонанта/сонанта и палаталног *ј*.

2. Групе *бљ*, *пљ*, *мљ*, *вљ* и *фљ* у граматичкој литератури

1. У граматичкој литератури, ако гледамо дијахроно (с изузетком Маретићеве граматике), можемо констатовати да се овај тип алтернација прво везивао за три гласа – *б*, *в* и *п*. Наиме, о овој, као морфолошки условљеној алтернацији писали су и Вук Караџић (1814: 36), Ђура Даничић и Љубомир Стојановић (1891: 104) у оквиру поређења придева. Даничић напомиње „ако наставак *ј* дође иза *б*, *в*, *п*, онда се између тијех гласова и наставак *ј* умеће *л* па се то *л* слијева са *ј* у *љ*, н. п. *дубок*: *дубљи*, *жив*: *живљи*, *скуп*: *скупљи*” (Даничић 1863: 47). Саме гласовне алтернације нису обрађиване, већ се спомињу, видели смо, при поређењу придева, промени именица и сл. (в. Караџић 1818: 22). Четврти глас, сонант *м*, појављује се у *Србској граматичкој* (1867) Владимира Вујића у одељку „Промена писмена” („усмена писмена: *б*, *в*, *п*, *м* када дођу пред *ј*, мекшају се са *л*, па се то *л* претвори у једноставно меко *љ*”), али поред примера *гробље*, *здравље*, *крвљу*, *избављен*, *купљен*, *свљ*, *тупљ*, *скупљ* нема ни једног са алтернацијом *м:мљ* (Вујић 1867: 6). Коначно, код Стојана Новаковића, који алтернације проширује и на творбени аспект, налазимо све четири групе, па и ону са сонантом *м* („усмено-носни *м*”), са примерима *грубљи*, *живљи*, *скупљи*, али и *дрвље*, *снопље*, *здравље*, *безумље* (Новаковић 1902: 51). Од тада, ове четири групе јављају се у свим релевантним и општим и школским граматикама (Алексић/Стевановић 1946: 30¹; Алексић/Станић 1970: 114; Пецо/Станојчић 1972: 168; Стевановић 1986: 132; Симић 1996: 92; Белић 2000: 117; Клајн 2005: 35; Симић/Јовановић 2007: 51; Станојчић 2010: 80; Кликовац 2010: 52 итд.).

2. Пета група, група *фљ*, која настаје као резултат додира лабиоденталног консонанта *ф* са палаталним сонантом *ј*, јавља се код Томе Маретића. „Будући да и *ф* припада међу лабијале, треба да и скуп *фј* прелази у *фљ*, али како је консонант *ф* у нашем језику веома риједак, на пријелазу из *фј* у *фљ* не знам друге потврде него имперфекат и пасивни партицип од глагола *шарафити* (који је изведен од именице *шараф* узете из њемачког језика /.../) *шарафљах* и *шарафљен* (Маретић, 1931²: 84). После Маретићевог приручника, прво следеће помињање ове групе налазимо у граматикама Барић и др. 1997: 86, пример *Вакуф* – *Вакуфљанин*, Силић/Прањковић 2007: 29, пример *зашарафљен* и у Пипер/Клајн 2010: 35, пример *зашарафити* – *зашарафљен*.

¹ Иако наводе и консонант *ф* као зубни, примера алтернације с овим гласом нема, па тако ни групе *фљ*.

² Први пут у издању из 1899. године (стр. 84).

3. У складу са Маретићевом констатацијом да је примера за алтернацију *ф:фљ* мало, мало је и радова у лингвистичкој литератури који ову алтернацију уопште констатују. Тако само Хенинг Мерк међу алтернације *б:бљ, п:пљ, м:мљ, в:вљ* сврстава и алтернацију *ф:фљ*, коју ставља у заграду констатујући да „она још увек није – бар колико је мени познато – нигде забележена, али се у *Приручној граматичи*³ (параграф 123) наводи 'као могућност', нпр. у колективним именицама као *ђерђефље* (од *ђерђеф*) и сл.” (Мерк 1982: 65). Касније, то је учинио и Радоје Симић, у анализи правописног аспекта морфонолошких алтернација, када наводи пример ове алтернације на изведеници *шарафљење* (Симић 1991: 152; 1995: 103). Као део поглавља посвећеног јотовању, алтернација *ф:фљ* као „фонолошка супституција” јавља се у приручнику *Основи фонологије српског књижевног језика* (Симић/Остојић 1996: 246) са примерима *потрефљен* (од глагола *потрефити*, преко хијата/зева: *потрефи-* + *-ен* > *потрефј-* + *-ен* > *потрефљен*) и *шарафљен* (*шарафи-* + *-ен* > *шарафјен* > *шарафљен*). Коначно, такође са примером германизма *потрефљен* (од *потрефити*), забележена је и у Суботић и др. 2012: 92.

4. Да бисмо испитали заступљеност алтернације *ф:фљ* у оквиру случајева који се као илустрација јотовања јављају у граматичким приручницима, послужиће нам примери које је категорисао Михаило Стевановић (1986: 132–139). Групе *бљ, пљ, мљ, вљ* код Стевановића заступљене су у следећим случајевима:

Табела 1: Категоризација примера са извршеном алтернацијом *ф:фљ*

Стевановићеве категорије	Група <i>фљ</i>
а) компарација придева:	
<i>грубљи, дебљи, глупљи, тупљи, живљи, кривљи</i> – изостаје група <i>мљ</i>	Изостаје пример.
б) у облицима трпног придева глагола и-основе:	
<i>заробљен, глобљен, потопљен, купљен, слављен, поплављен, сломљен, намамљен</i>	<i>заширафљен, пот-рефљен</i>
в) глаголске именице:	
<i>слављење, плављење, мамљење</i> – изостају пр. за <i>пљ, бљ</i>	<i>заширафљење</i>
г) у имперфекту:	
<i>купљах</i> (од <i>купити</i>), <i>губљах</i> (од <i>губити</i>), <i>слављах</i> (од <i>славити</i>), <i>ломљах</i> (од <i>ломити</i>)	<i>заширафљах</i>
д) учестали (итеративни) глаголи:	

³ Реч је о *Приручној граматичи хрватскога књижевног језика* – Барић и др. из 1995. године, чије је четврто издање *Хрватска граматика* (в. Барић и др. 1997: 5).

<i>достављати, исправљати, остављати, прослављати, скупљати, закупљати</i>	<i>заширафљивати, потрефљивати</i>
ђ) у презенту или у облицима изведеним од през. основе:	
<i>зобље – зобљи, зобљући; капље – капљи, капљући; храмље – храмљи, храмљући; дозивље – дозивљи, дозивљући.</i>	<i>заширафљујући</i>
е) у извођењу са суфиксом који почиње са ј:	
<i>Пожаревљанин, Жупљанин, Убљанин, Римљанин</i>	<i>Вакуфљанин, Крфљанин, Филадельфљанин, Шкофљанин</i>

5. Дакле, као и за групу *мљ*, изостаје пример алтернације *ф:фљ* у оквиру компарације, али и у свим осталим случајевима постоје примери ове алтернације, како у оквиру обличке морфологије, тако и у творби речи.

3. Групе *бљ*, *пљ*, *мљ*, *вљ* и *фљ* у лексикографским приручницима

1. За граматичка испитивања посебно су значајни лексикографски приручници због обима и доступности грађе на којој се испитивања спроводе. Тако глагол *шарафити* са варијантом *шрафити* и префиксалним сложеницама *заши(а)рафити*, *наши(а)рафити*, *одиш(а)рафити*, *приш(а)рафити*, *уш(а)рафити* бележе и релевантни речници српског (српскохрватског) језика.

2. За анализу одабрани су Академијин речник (РСАНУ) и речници Матике српске (РМС/МХ, РСЈ).

Табела 2: Заступљеност несвршених (учесталих) глагола са основом *ш(а)раф* у речницима

1. тв. основа <i>шараф</i> 2. тв. основа <i>шраф</i>	Речници		
примери	РСАНУ	РМС/МХ	РСЈ
заш(а)рафљивати	+ (друга тв. основа)	+ (обе тв. основе)	+ (друга)
наш(а)рафљивати	нашарафити	нашарафити	–
одш(а)рафљивати	*	+ (обе тв. основе)	+ (друга)
приш(а)рафљивати	*	+ (друга)	+ (прва)
раш(а)рафљивати	*	+ (друга)	+ (друга)

уш(а)рафљивати	*	+ (прва)	+ (прва)
* Прегледано је 19 књига РСАНУ (последња, 19. књ. <i>оцат</i> – <i>нетогласник</i>).			

3. Сви анализирани речници имају примере са алтернацијом *ф:фљ* у несвршеним глаголима са основом *ш(а)раф* и то обе творбене основе у Матицином Речнику српскохрватског књижевног језика, а најчешће друга у осталим речницима, што је и разумљиво, јер се основа *шараф* сматра застарелом.

4. Групе *бљ*, *пљ*, *мљ*, *вљ* и *фљ* у правописним приручницима

1. Анализа правописних приручника показала је да се у само два – Белићевом из 1950. године (Правопис српскохрватског књижевног језика) и Симићевом из 2016. године (Српски правопис) разматрају правила алтернације ненепчаних и задњонепчаних (веларних) консонаната и сонанта *ј* и изузеци од њих, док се у остала четири (П60, П93, П2010 Матице српске и Дешићевом Правопису српског језика из 2015. године) у оквиру поглавља „Сугласник *ј*” разматрају правила о писању ове графеме у позицији између других графема или у подели речи на крају реда (П93: 307).

2. У поменутом два која се баве овим алтернацијама, у Белићевом приручнику налазимо примере са алтернацијом *п:пљ*, *б:бљ*, *в:вљ* и *м:мљ* (нпр. *купити* : *купим* : *купљах*; *љубити* : *љубим* : *љубљах*; *славити* : *славим* : *слављах*; *мамити* : *мамим* : *мамљах*; Белић 1950: 72–73), а у Симићевом приручнику *грубљи*, *капати* – *капље*, *сноп* – *снопље*, *дим* – *димљив* (Симић 2016: 75).

3. У оквиру правописних речника који се не баве директно овим алтернацијама, примере налазимо у њиховим правописним речницима.

3.1. група *бљ*:

Адисабебљанин, *Адисабебљанка* (П93: 332; П2010: 254), *голубљи* (П93: 357), *дангубљење* (П93:360), *слабљење* (П93: 466);

3.2. група *вљ*:

Пожаревљанин (П60: 563; П93: 441); *Подунавље* (Дешић 2015: 259), *ћорављење* (П93: 480), *у здравље* (П93: 482), *умртвљење* (483);

3.3. група *мљ*:

Подримље (П60: 561; П93: 441; П2010: 413), *прититомљење* (П93: 449, *прититомљивати* П60: 625), *Румљанин*, *Румљанка* (П93:458, *Румљанка* П60: 675; П2010: 440), *сломљен* (П93: 467), *слепљах* (П93: 467);

3.4. група *пљ*:

поткрепљен (Дешић 2015: 261), *слепљивати* (П60: 701; П93: 467), *стрепљах* (П93: 473).

Табела 3: Примери са групама бљ, пљ, вљ, мљ и фљ у правописним приручницима

Правопис	Бљ	Пљ	Вљ	Мљ	Фљ
Белић 1950.	претсобље	слепљење	слављах	Полимље	–
П60	предсобље	слепљивати	Херцегновљанин	Полимље	ушарафљивати
П93	предсобље	слепљивати	Херцегновљанин	Полимље	(одш(а)рафити)
Симић и др. 1993.	предсобље	слепљен	Херцегновљанин	Захумље	одш(а)рафљивати
П2010	предсобље	слепљивати	Херцегновљанин	Полимље	–
Дешић 2015.	предсобље	поткрепљен	Херцегновљанин	Римљанин	–
Симић 2016.	предсобље	слепљивати	Херцегновљанин	Полимље	–

4. Група *фљ* забележена је у Матицином Правопису српскохрватског језика из 1960. и то у примеру *ушрафљивати* и у Правопису српског језика са речником (Симић и др. 1993) са примерима трпног придева *нашрафљен* (од гл. *нашрафити*), *одишрафљен* (*одишрафити*), те глагола *одш(а)рафљивати*. На основу анализираних примера, можемо истаћи оне који су најрепрезентативнији за поменуте алтернације (Табела 3).

5. Примери са алтернираном групом *фљ* у писаној пракси

1. Наведени примери са алтернацијом *ф:фљ* засведочени су у пракси. Осим етника, остали примери представљају или глаголе или претворенице настале попридевљавањем.

1.1. Крфљанин⁴

„Тражите!“ одговори му старац, благо, тако да је то изненадило Крфљанина (Црњански АСК, 24). Као и Гарсули, онај Крфљанин, кригскомисар, у Темишвару, и Павле је, изненада, спазио велику светлост (Црњански АСК, 444). Крфљани и данас гаје наклоност према Србима (Блиц, 14.6. 2009). Крфљани су радо причали са нама (Блиц, 14.6. 2009). Забележено је и да су се неке Крфљанке заљубиле у Србе (Блиц, 14.6. 2009). Наочити Крфљанин није показивао знаке умора (В. новости, 4. 3. 2009).

1.2. Вакуфљанин

У Тузли боравили Сомборци, Вуковарци, Вакуфљани и Ускопљани (Тузларије).

1.3. потрефити⁵ – потрефљен

Ето, што све може да донесе једна сретно потрефљена несрећа (Десница 1963: 39). Тајминг је потрефљен. (Б92)

1.4. заш(а)рафити – заш(а)рафљен

Лимене табле којима је ограђен јесу танке, али су чврсто зашрафљене (Мураками 2018: 50). Сваки појединачни део се зашрафљује (Мураками 2017: 153). Закопне пресе – двије, хајделбершког склопа, са зашарафљеним плочицама (Јосић Вишњић 1991: 109).

1.5. одш(а)рафити – одш(а)рафљен

То је као носити отшрафљену бомбу у недрима (Данојлић 1995: 108). Већ је замишљао чупоглавог Маркишу и другог како по мраку у смртној тишини пузе према усташком рову с одшарафљеним бомбама (Њопић 1962: 416). Браниоци [су] одшарафљивали бомбе (Њопић 1962: 478). Други је начин дочекати ухапшеника са већ одшарафљеном ногом (Пекић 1989: 29). Помислио са, и то је моја друга омашка, да иследник по позиву сремски берберин, који је одшрафљену дрвену ногу употребљавао као пендрек, одбија мој одговор (Пекић 1988: 248). Настаде опасан трен, створи се клацкалица у мраку, чујеш јасно вилице, зубе, и бомбе се одшрафљују (Исаковић 1976: 71). Стиска у длану, затим је

⁴ На исти начин изводимо и назив за становника Шкофје Локе (сло. Škofja Loka) – *Шкофљанин*, како он гласи и у словеначком језику: Škofljani zaradi integracijskega centra na okopih (РТВСЈО), *Филаделфљанин*, за становника Филаделфије (САД), в. *Хрватски правопис* 2013: 218 (дат је и облик *Крфљанин*), те *Тенерифљанин* (*Тенерифе/Тенерифа*) и *Хаифљанин* (*Хаифа*).

⁵ Чак смо забележили и пример са несвршеним глаголом *потрефљивати*: Баш сте прецизно потрефљивали игре по мом укусу. (СК)

одшрафљује, не окрећући се још увек према светлости (Киш 1989: 19). Отворио је своју торбу с алатом, извукао из ње француски кључ и почео да одшрафљује поклопац машине (Мекол Смит 2004: 45–46). Волела је да пије чај из једне од његових шоља са отисцима музгавих прстију док би двојица његових помоћника подизала кола на дизалицу, одшрафљивала и лупала испод (Мекол Смит 2010: 80). Морали смо пробити мрак и кретати се, држећи спремне пушке и бајонете, одшрафљене бомбе (Стевановић 1986: 224).

1.6. приш(а)рафити – приш(а)рафљен

Чизму са клипом ставио сам у вертикални положај и причврстио је у гвоздени троножац, пришрафљен за патос (Миланковић АСК, 159).

1.7. раш(а)рафити – раш(а)рафљен

Он им је и сам помагао и показао како се рашарафљују шине (Ћопић 1962: 311). Зачудио се као су му ноге рашрафљене (Ћопић 1962: 539). Ево ме, хрпа бола и муке, сав рашрафљен (Кристи 2014: 71).

1.8. уш(а)рафити – уш(а)рафљен

Испод балкончића, на ушрафљеним клиновима, зна се то одувек, висе и клате се две кабанице (Секулић АСК, 190). Четрдесет пет минута касније Хестер је седела са својим клијентом Едом Грејсоном у собици за испитивање с виназ-плочицама на поду и ушрафљеним столом (Кобен 2011: 167). Он је већ запошљавао тридесет људи и производио завртње који су били ушрафљени по свим крововима северно од Малавије (Мекол Смит 2010: 140).

Поред примера са алтернацијом *ф:фљ* у оквиру речи забележених у речницима, налазимо и примере који нису лексикографски обрађени.

1.9. урељефити – урељефљен

Свети Јурај је овдје главна фаца или је барем то био кроз повијест, чим је прекопута, с друге стране трга, у лунети каменог портала, опет он, урељефљен, од дрвета (пример алтернације *ф:фљ* потврђен у интернет-магазину Бљесак, 15. 9. 2017, БиХ).

1.10. увакуфити – увакуфљен

Уз цамију је постојао мектеб и увакуфљена средства (фондација) за његово издржавање (ТОНП, 18. 8. 2018).

6. Закључак

1. Описним граматикама истичемо граматичку норму једног језика описујући граматички систем и представљајући правила. Анализа граматичке литературе показала је да се у оквиру алтернација условљених додиром палаталног сонанта *ј* и ненепчаних и задњонепчаних (веларних) консонаната по правилу истичу и специфичне алтернације у којима лабијални консонанти остају неизмењени, а алтернирају сонанти *ј* и *љ* и то лабијални и лабиодентални консонанти и сонанти *б*, *п*, *м* и *в* са палаталним сонантом *ј*, а као резултат овог додира јављају се групе *бљ*, *пљ*, *мљ* и *вљ*.

2. Иако је још Маретић навео и примере *шарафљах* и *шарафљен*, до *Нормативне граматике* Пипера и Клајна ова алтернација није била увршће-

на у граматичке приручнике. Разлога зашто досад није било ове алтернације у граматичким приручницима може бити више. Један можда налазимо у разумевању појмова *гласовна промена* : *гласовна алтернација*. Наиме, у граматичким приручницима јотовање се дефинише као стара, давнашња гласовна промена „при којој су ненепчани сугласници *с, з, т, д, л, н*, у додиру са предњонепчаним сугласником *ј*, прешли у предњонепчане сугласнике *ш, ж, ђ, ђ, љ, њ*, задњонепчани сугласници *к, г, х* прешли у предњонепчане *ч, ж, ш*, уснени сугласници *б, в, м* дали сугласничке групе *бљ, гљ* (вероватно грешка, треба *пљ*), *вљ, мљ*, а сугласник *ц* прешао у *ч*.” (Кликовац 2010: 51–52). Други разлог налазимо у примерима за ове алтернације. Традиционално, она се везује пре свега за компарацију придева, и то како у случају денталних, алвеоларних и веларних консонаната тако и у случају лабијалних с изузетком сонанта *м* па тако и консонанта *ф*. Разрешење проблема даје Милан Стакић (2010: 35), који истиче да је појам *гласовна промена* дијахроног карактера, док се са синхроног становишта ради о *гласовним алтернацијама*, које представљају резултат процеса гласовних промена извршених у прошлости. Тако је и у савременим граматичким приручницима изостала алтернација *ф:фљ*, пошто је везана пре свега за савремени језик ако се сведе на примере чија је творбена основа германизам *ишаф*. Пошто се традиционалан приступ морфонолошким процесима кроз појмове *гласовна промена* (*палатализација, сибиларизација, јотовање* и сл.) све више напушта у граматичкој уџбеничкој литератури (нпр. Станојчић/Поповић 2008; Ломпар 2012), створени су услови да се алтернација *ф:фљ* уврсти у регуларну алтернацију у оквиру група *бљ, пљ, вљ, мљ*.

3. Оправданост уношења ове алтернације у граматичке приручнике поддржавају и лексикографски приручници – и то сва три релевантна речника (РСАНУ, РМС/МХ и РСЈ) – у којима су забележени примери са овом алтернацијом. Алтернација *ф:фљ* већим делом се односи на изведенице од позајмљенице *ишаф* (што и Маретић констатује), конкретније глагол *ишафити* са префиксалним облицима *заишафити* (*заишафљивати*), *наишафити* (*наишафљивати*), *одишафити* (*одишафљивати*), *приишафити* (*приишафљивати*) и *уишафити* (*уишафљивати*).

4. И у оквиру специјалних приручника/уџбеника алтернација *ф:фљ* део је алатерација *ј:љ* иза лабијала (Симић/Остојић 1996). Анализа управо тих примера, допуњених онима ексцерпираним из литерарних дела и публицистике показала је да наведена алтернација треба да буде увршћена у граматичке приручнике, јер је део регуларно установљене алтернације лабијалних и лабиоденталних консонаната и сонаната као што су алтернације *б:бљ, п:пљ, м:мљ* и *в:вљ*, чиме се као нормативно прихватљива јављају решења које смо већ споменули (пример *увакуфити* – *увакуфљен*). Додали бисмо ту и могуће примере⁶ попут *уеснафити* – *уеснафљен* (од именице *еснаф*), *уму-*

⁶ М. Николић наводи већи број именица које се завршавају на консонант *ф* од којих би могле настати глаголске творенице (Николић 2000).

фити – *умуфљен* (именица *муф*) или *закалифити* – *закалифљен* (од именице *калиф*), нпр.

Након Мухамедове смрти, на састанку поглавара у Сакифи, Абу Бекар је закалифљен.

Ана је руке, нежно умуфљене, сакривала од погледа радозналаца.

Све занатлије Травника уеснафљене су ради даљег опстанка.

5. Коначно, релативно мали број примера у којима је извршена ова алтернација не оправдава њено изостављање, јер граматичко правило треба да обухвати и оне потенцијалне примере који се могу јавити у језичкој пракси.

ИЗВОРИ

- Б92:** 17. 5. 2010. Посећено 11. 9. 2018.
- Блиц:** 14.6. 2009; <http://www.blic.rs/vesti/reportaza/srpski-jerusalim-su-vido-i-krf/1lhxcyf>. Посећено 12. 7. 2017.
- Бљесак:** 15. 9. 2017; <https://www.bljesak.info/lifestyle/putujte-s-nama/lovran-izmisljeni-grad-u-cvijecu/212262>. Посећено 17. 8. 2018.
- Вечерње новости:** 4. 3. 2009, <http://www.novosti.rs/vesti/spektakl.147.html:233620> – *Narod-stao-iza-mene*. Посећено 24. 2. 2016.
- Данојлић 1995:** Милован Данојлић, *Ослободиоци и издајници*, Београд: „Филип Вишњић”.
- Десница 1963:** Владан Десница, *Прољећа Ивана Галеба*, Београд: „Бранко Боновић”.
- Јосић Вишњић 1991:** Мирослав Јосић Вишњић, *Одбрана и пропаст Бодрога*, Београд: СКЗ.
- Исаковић 1976:** Антоније Исаковић, *Трен 1*, Београд: Просвета.
- Киш 1989:** Данило Киш, *Пешчаник*, Београд: БИГЗ.
- Кобен 2011:** Харлан Кобен, *Ухваћен*, Београд: Лагуна (превод М. Цветковић).
- Кристи 2014:** Агата Кристи, *Каринска загонетка*, Београд: Младинска књига (превод В. Д. Јанковић).
- Лалић АСК:** Иван В. Лалић, *Писмо*, Антологија српске књижевности, Београд: Учитељски факултет. (<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>)
- Мекол Смит 2004:** Александар Мекол Смит, *Жирафине сузе*, Београд: Самиздат (превод И. Димић).
- Мекол Смит 2010:** Александар Мекол Смит, *Прва дамска детективска агенција*, Београд: Самиздат Б92 (превод И. Димић).
- Миланковић АСК:** Милутин Миланковић, *Кроз царство наука*, Антологија српске књижевности, Београд: Учитељски факултет. (<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>)
- Мураками 2017:** Харуки Мураками, *О чему говорим када говорим о трчању*, Београд: Геопетика (превод Д. Глушац).
- Мураками 2018:** Харуки Мураками, *1Q84*, књига I, Београд: Геопетика, превод Наташа Томић.

- Пекић 1988:** Борислав Пекић, *Године које су појели скакавци*, књ. 1, Београд: БИГЗ.
- Пекић 1989:** Борислав Пекић, *Године које су појели скакавци*, књ. 2, Београд: БИГЗ.
- Секулић АСК:** Исидора Секулић, *Кроника паланачког гробља*, Антологија српске књижевности, Београд: Учитељски факултет. (<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>)
- СК:** <https://www.sk.rs/forum/showthread.php?t=27071&page=76>. Посећено 11.9.2018.
- Стевановић 1986:** Видосав Стевановић, *Тестамент*, Београд: СКЗ.
- ТОНП:** Туристичка организација Новог Пазара, 18. 8. 2018. <http://www.tonp.rs/osetite/kulturna%20bastina/islamska/> Посећено 18. 8. 2018.
- Тузларије:** <http://bhstring.net/tuzlauslikama/tuzlarije/viewnewnewsc.php?id=49592>. Посећено 16. 9. 2018.
- Ћопић 1962:** Бранко Ћопић, *Пролом*, Београд: Просвета.
- Црњански АСК:** Милош Црњански, *Друга књига Сеоба*, Антологија српске књижевности, Београд: Учитељски факултет. (<http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/>)
- РТВСЛО:** <https://www.rtvsllo.si/lokalne-novice/skofljani-zaradi-integracijskega-centra-na-okopih/416733>. Посећено 17. 9. 2018.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић/Стевановић 1946:** Радомир Алексић, Михаило Стевановић, *Граматика српскога језика за средње школе*, Београд: Просвета.
- Алексић/Станић 1970:** Радомир Алексић, Милија Станић, *Граматика српскохрватског језика*, Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије.
- Барић и др. 1997:** Eugenija Barić i dr., *Hrvatska gramatika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Белић 1950:** Александар Белић, *Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд: Просвета.
- Белић 2000:** Александар Белић, *Граматике. О граматикама*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Вујић 1867:** Владимир Вујић, *Србска граматика за гимназије у Кнежевини Србији*, Београд: Државна штампарија.
- Даничић 1863:** Ђура Даничић, *Српска граматика*, део III (Облици), Београд: Државна штампарија.
- Дешић 2015:** Милорад Дешић, *Правопис српског језика*, Београд: Клет.
- Караџић 1814:** Вук Караџић, *Писменица сербскога језика*, Беч.
- Клајн 2005:** Иван Клајн, *Граматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Кликовац 2010:** Душка Кликовац, *Граматика српског језика за основну школу*, Београд: Креативни центар.

- Ломпар 2012:** Весна Ломпар, *Граматика – уџбеник за први разред гимназија и средњих стручних школа*, Београд: Klett.
- Маретић 1931:** Tomo Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Štampa i naklada knjižare L. Hartmana.
- Мерк 1982:** Henning Mørk, Један облик морфофонолошких процеса у српскохрватском језику, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 11/2, 63–68.
- Николић 2000:** Мирослав Николић, *Обратни речник српског језика*, Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српски језик.
- Новаковић 1902:** Стојан Новаковић, *Српска граматика*, Београд: Државна штампарија.
- Пецо/Станојчић 1972:** Asim Peco i Živojin Stanojčić (ur.), *Enciklopedijski leksikon Mozaik znanja, Srpskohrvatski jezik*, Beograd: Interpres.
- П60:** *Правопис српскохрватског – хрватскосрпског књижевног језика*, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- П93:** Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- П2010:** Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Пипер/Клајн 2013:** Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- РМС-МХ:** *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска (и Матица хрватска I–III), 1967–1976.
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, 1959–, Београд: Српска академија наука и уметности.
- РСЈ:** *Речник српског језика*, 2007, Нови Сад: Матица српска.
- Силић/Прањковић 2007:** Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Симић 1991:** Радоје Симић, *Српскохрватски правопис*, Београд: Научна књига.
- Симић и др. 1993:** Радоје Симић и др., *Правопис српског језика са речником*, Никшић – Београд: „Унирекс” – „Штампа”.
- Симић 1995:** Радоје Симић, *Правописна начела српског књижевног језика (предлог)*, *Књижевност и језик*, XLIII, 3–4, 95–113.
- Симић 1996:** Радоје Симић, *Српска граматика за средње школе*, Београд: Актуел.
- Симић/Остојић 1996:** Радоје Симић, Бранислав Остојић, *Основи фонологије српског књижевног језика*, Београд: Универзитет у Београду.
- Симић/Јовановић 2007:** Радоје Симић, Јелена Јовановић, *Српска граматика*, Београд: Јасен.
- Стакић 2010:** Милан Стакић, *Морфо(но)лошке теме*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Станојчић/Поповић 2008:** Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Станојчић 2010:** Живојин Станојчић, *Граматика српског књижевног језика*, Београд: Креативни центар.

- Стевановић 1986:** Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I–II, Београд: Научна књига.
- Стојановић 1891:** Љубомир Стојановић, *Лекције из српског језика за II разред гимназије*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Суботић и др. 2012:** Љиљана Суботић, Дејан Станојевић, Исидора Бјелаковић, *Фонетика и фонологија: ортоепска и ортографска норма стандардног српског језика*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- ХП 2013:** *Hrvatski pravopis*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Goran N. Zeljić

MORPHONOLOGICAL ALTERNATION F:FLJ IN SERBIAN LANGUAGE

Summary

The subject of this research is the morphological alternative *f: flj* in the Serbian language. The alternative *f: flj* is morphological (for example, *potrefiti – potreftjen*) and a formative conditional alternative (for example, *ušrafiti – ušraftjivati*; *Krf – Krftjanin*) and represents the result of touching the palatal sonant *j* with the labiodent consonant *f*. It is about the consonant group received by the epenthesis, as well as the groups *blj*, *plj*, *mlj*, *vlj*. The aforementioned four consonant groups traditionally stand out in the descriptive grammar of the Serbian (Serbo-Croatian) language (eg Stevanovic's grammar). Bearing this in mind, the objective of the work is to examine the representation of this alternative in the normative manuals of the Serbian (Serbo-Croatian) language (grammatical, orthography and lexicographic). Incorporating a dictionary should show the number of words in which the alternate is being implemented or in which it might occur (for example, a noun *šraf* as a formative basis). By analyzing the case with a given alternative, it will be established and in which all morphological and creative cases it is represented in. The analysis also includes examples from practice, excluded from newspaper articles and literary works.

Key words: phonetics, alternation, jotation, orthography.